

V GLAVA

1. Rešavanje nelinearnih jednačina.

- Osnovni problem je rešavanje jednačine $f(x) = 0$.

2. Lokalizacija rešenja jednačine

Stav 1. Ako $f \in [a, b]$ i ako je $f(a) \cdot f(b) < 0$ onda na intervalu (a, b) jednačina ima bar jedno rešenje.

Stav 2. Ako $f \in [a, b]$, $f(a) \cdot f(b) < 0$ i ako je f monotona funkcija, onda ona na (a, b) ima tačno jedno rešenje.

Teorema 1: Ako je $x^* \in [a, b]$ tačno rešenje jednačine $f(x) = 0$, a $\bar{x}$ njeno približno

rešenje i $0 \leq m_1 \leq \min_{x \in [a, b]} |f'(x)| < \infty$, tada važi procena: $|x^* - \bar{x}| \leq \frac{|f(\bar{x})|}{m_1}$

Dokaz: Ako na odsečku $(x^*, \bar{x})$ [ili $(\bar{x}, x^*)$] primenimo Lagrange-ovu teoremu o srednjoj vrednosti imamo da je:

$$f(\bar{x}) - f(x^*) = f'(\xi)(\bar{x} - x^*) \rightarrow \xi \in (x^*, \bar{x})$$

$$\text{ili,} \quad f(x^*) - f(\bar{x}) = f'(\xi)(x^* - \bar{x}) \rightarrow \xi \in (\bar{x}, x^*)$$

odnosno, kako je $f(x^*) = 0$, dobijamo da je:

$$|x^* - \bar{x}| = \left| \frac{f(\bar{x})}{f'(\xi)} \right| \leq \frac{|f(\bar{x})|}{m_1}$$

***U praksi se uzima da je $m_1 = \min_{x \in [a, b]} |f'(x)|$ ***

Napomena: Ovo je teorema o proceni greške, približnim izračunavanjem rešenja jednačine.

3. Metoda polovljenja segmenata

Neka za jednačinu $f(x) = 0$, važi da je $f(a) \cdot f(b) < 0$. Podelimo odsečak $[a, b]$ na dva odsečka $\left[a, \frac{a+b}{2}\right]$ i $\left[\frac{a+b}{2}, b\right]$. Ako je $f\left(\frac{a+b}{2}\right) = 0$, tada je $x^* = \frac{a+b}{2}$ rešenje jednačine.

U suprotnom će važiti da je $f(a) \cdot f\left(\frac{a+b}{2}\right) < 0$ $\vee$ $f\left(\frac{a+b}{2}\right) \cdot f(b) < 0$. Odaberimo one dve vrednosti granica jednog od intervala, na kojima je proizvod negativan i označimo taj interval sa $[a_1, b_1]$. Nastavljajući postupak, dobijamo niz intervala

$$\dots [a_2, b_2] \subset [a_1, b_1] \subset [a, b]$$

pri čemu svaki od njih sadrži tačno rešenje x^* .

(I) - Kako je

$$a_{n+1} \geq a_n > a$$

$$b_{n+1} \leq b_n < b$$

Njegove granice intervala su monotone i ograničene i dakle važi da su konvergentni.

Nije teško uočiti da je $b_n - a_n \leq \frac{b-a}{2^n}$, odakle sledi da je

$$\lim_{n \rightarrow \infty} (b_n - a_n) = 0 \Rightarrow \lim_{n \rightarrow \infty} f_n = \lim_{n \rightarrow \infty} a_n \equiv \tilde{x}$$

Kako je $\lim_{n \rightarrow \infty} f(a_n)(b_n) = f^2(\tilde{x}) \leq 0$ (zbog $f(a_n) \cdot f(b_n) \leq 0$) $\Rightarrow f(\tilde{x}) = 0$

Dakle, tačka kojoj konvergiraju je rešenje polazne jednačine. Znači, možemo za približno rešenje uzeti u svakoj iteraciji da je $\bar{x}_n = \frac{a_n + b_n}{2}$.

(II) - Procena greške: Ako je jednačinu potrebno rešiti sa tačnošću ε :

- Kako i tačno rešenje x^* i približno $\bar{x}_n$ pripadaju intervalu $[a_n, b_n]$, tada je:

$|x^* - \bar{x}_n| \leq \frac{1}{2}(b_n - a_n) \leq \frac{b-a}{2^{n+1}} < \varepsilon$, odakle se izračunava n , tj. broj iteracija potrebnih za tačnost ε .

4. Newton-Raphson-ova metoda. Metoda tangente

- Ako je potrebno rešiti jednačinu $f(x) = 0$, uzmimo za početnu vrednost rešenja tačku x_0 . U tačku $(x_0, f(x_0))$ postavimo tangentu, čija jednačina glasi:

$$t: y(x) - f(x_0) = f'(x_0)(x - x_0)$$

- Ako je x_1 približno rešenje, takvo da je

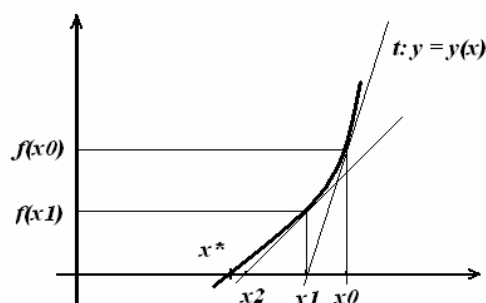
$y(x_1) = 0$, iz gornje jednačine dobijamo da

je:
$$x_1 = x_0 - \frac{f(x_0)}{f'(x_0)}$$

- Nastavljanjem postupka dobijamo
Iteracioni postupak:

(1)
$$x_{n+1} = x_n - \frac{f(x_n)}{f'(x_n)}$$

Početna vrednost $x_0 \in \{a, b\}$ i to
ona za koju je $f(x_0) f''(x_0) > 0$

- Postavlja se pitanje konvergencije ovog postupka i tačnosti dobijenog rešenja.

Teorema 2: $f \in C(D)$, D neki (otvoren) interval, $|f''(x)| \leq M_2$, $0 < m_1 \leq |f'(x)|$ za $x \in D$,

tada niz definisan sa (1) konvergira ka rešenju x^* jednačine $f(x) = 0$ i pritom važi

ocena
$$|x_n - x^*| \leq \frac{M_2}{2m} |x_n - x_{n-1}|^2.$$

Dokaz: Na osnovu Tajlorove formule, u okolini tačke x_{n-1} , imamo da je:

$$f(x_n) = f(x_{n-1} + (x_n - x_{n-1})) = \boxed{f(x_{n-1}) + f'(x_{n-1})(x_n - x_{n-1})} + \frac{1}{2} f''(\xi)(x_n - x_{n-1})^2, \text{ pri čemu}$$

$$\xi \in (x_{n-1}, x_n).$$

- Po definiciji postupka, iz (1) sledi da je zaokruženi deo jednak 0, te je:

$$f(x_n) = \frac{1}{2} f''(\xi)(x_n - x_{n-1})^2, \text{ tj.}$$

$$f(x_n) \leq \frac{1}{2} M_2 |x_n - x_{n-1}|^2$$

- Zbog **teoreme 1** imamo da je:

$$|x_n - x^*| \leq \frac{|f(x_n)|}{m_1}, \text{ te je } \boxed{|x_n - x^*| \leq \frac{1}{2} \frac{M_2}{m_1} |x_n - x_{n-1}|^2}.$$

Šta uzeti za x_0 :

Uzimamo a ili b,

ali ono za koje je

$$\boxed{f'(x_0) \cdot f''(x_0) > 0}$$

- Ako sa tačnošću ε treba naći rešenje, upoređivanje dva susedna koraka iteracija vrši se

prema vezi: $\frac{1}{2} \frac{M_2}{m_1} |x_n - x_{n-1}|^2 \leq \varepsilon$, odnosno $\boxed{|x_n - x_{n-1}| \leq \sqrt{\frac{2\varepsilon m_1}{M_2}}}.$

- Modifikacija Newton-ove metode:

- Zbog izračunavanja, $f'(x_n)$ se može zameniti sa $f'(x_0)$, te metoda glasi:

$$\boxed{x_{n+1} = x_n - \frac{f(x_n)}{f'(x_0)}} \rightarrow \text{Usporava proces konvergencije.}$$

Jedna od modifikacija Newton-ove metode jeste i

- Metoda sečice:

Kako je $f'(x_n) \approx \frac{f(x_n) - f(x_{n-1})}{x_n - x_{n-1}}$, zamenom u Newton-ov metod dobijamo **metod sečice**:

$$\boxed{x_{n+1} = x_n - \frac{f(x_n)}{\frac{f(x_n) - f(x_{n-1})}{x_n - x_{n-1}}}} \Leftrightarrow \boxed{x_{n+1} = x_n - \frac{(x_n - x_{n-1}) f(x_n)}{f(x_n) - f(x_{n-1})}}$$

pri čemu za unapred zadanu grešku ε , imamo da je:

$$\boxed{|x_n - x_{n-1}| \leq \frac{m_1 \varepsilon}{M_1 - m_1}}$$

Odakle naziv metoda sečice:

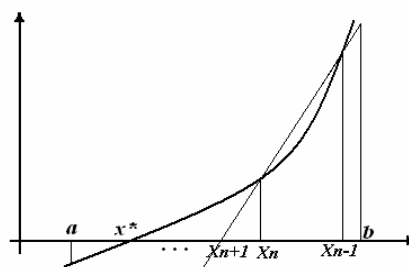
- Vidimo da sečica kroz tačke $(x_{n-1}, f(x_{n-1}))$

i $(x_n, f(x_n))$ ima oblik:

$$y(x) - f(x_n) = \frac{f(x_n) - f(x_{n-1})}{x_n - x_{n-1}} (x - x_n)$$

Dobijamo: (x za koje je $y(x) = 0$)

$$\underbrace{x}_{(n+1) \text{ iteracija}} = x_n - \frac{(x_n - x_{n-1}) f(x_n)}{f(x_n) - f(x_{n-1})}$$

- Za početnu tačku x_0 , iteracionog procesa najčešće uzimamo a ili b , i to ostoje dva slučaja:

(I) Ako za $x \in [a, b]$ važi da je $f'(x) \cdot f''(x) > 0$, tada je $x_0 = a$, a metod se može modifikovati:

$$x_{n+1} = x_n - \frac{f(x_n)(b - x_n)}{f(b) - f(x_n)} \quad \left[\begin{array}{l} \text{jer se tačno rešenje} \\ \text{nalazi krećući ka } b \end{array} \right]$$

(II) Ako je za $x \in [a, b]$ ispunjeno $f'(x) \cdot f''(x) < 0$, tada je $x_0 = b$, a metod glasi:

$$x_{n+1} = x_n - \frac{f(x_n)(a - x_n)}{f(a) - f(x_n)} \quad \left[\begin{array}{l} \text{naredna iteracija} \\ \text{kreće se ka } a \end{array} \right].$$

- Metoda sečice sporije konvergira od metode Newton-a !

- Kombinovana metoda: (Newton-a i sečice)

I slučaj: Za $f'(x) \cdot f''(x) > 0$

$$\underline{x}_{n+1} = \underline{x}_n - \frac{f(\underline{x}_n)(\overline{x}_n - \underline{x}_n)}{f(\overline{x}_n) - f(\underline{x}_n)}; \quad \overline{x}_{n+1} = \overline{x}_n - \frac{f(\overline{x}_n)}{f'(\overline{x}_n)}$$

II slučaj: Za $f'(x) \cdot f''(x) < 0$

$$\underline{x}_{n+1} = \underline{x}_n - \frac{f(\underline{x}_n)}{f'(\underline{x}_n)}; \quad \overline{x}_{n+1} = \overline{x}_n - \frac{f(\overline{x}_n)(\overline{x}_n - \underline{x}_n)}{f(\overline{x}_n) - f(\underline{x}_n)}$$

Pri čemu je u oba slučaja $\underline{x}_0 = a$, $\overline{x}_0 = b$. Tačnost se postiže kada je $|\overline{x}_n - \underline{x}_n| < 2\varepsilon$, a za

rešenje se uzima:

$$x^* = \frac{\underline{x}_n + \overline{x}_n}{2}$$